

Initiativärende mot Sundsvalls tingsrätt med anledning av att en häktad person inte omedelbart försatts på fri fot när åtal inte väckts inom den frist som angetts i ett häktningsbeslut

Initiativet

Av ett protokoll från Statens ansvarsnämnds sammanträde den 29 november 2005 framgick att en åklagare vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Sundsvall, ålagts varning för att han inte hävde häktningen av en person när han insåg att åtalsfristen hade överskridits.

I protokollet angavs därutöver följande. Den 29 april 2005 häktades AA vid Sundsvalls tingsrätt. Åtal skulle väckas senast den 6 maj 2005 kl. 11.00. Kammaråklagaren BB uppmärksammades, när han befann sig på tingsrätten, av en advokat strax efter den utsatta tiden på att åtal inte hade väckts. Han kontaktade då häktet och meddelade bl.a. att han inte visste om han var behörig att fatta ett frigivningsbeslut men att celldörren skulle låsas upp i avvaktan på besked. Direkt efter att han talat med häktet upplyste han rådmannen CC om det inträffade. Dessförinnan hade han försökt få tag på ansvarig domare för målet, men fått besked om att hon var utgången. Kl. 11.30 närvarade han vid en häktningförhandling. Omedelbart därefter, vilket torde ha varit vid 12.00-tiden, ringde han upp den ansvariga domaren och förklarade att han missat åtalsfristen och att hon måste häva häktningen. Domaren hävde häktningsbeslutet. Ett beslut om frigivande faxades från tingsrätten kl. 13.32.

Mot bakgrund av dessa uppgifter beslutade jag att i ett initiativärende ta upp Sundsvalls tingsrätts handläggning av saken.

Utredning

Ärendet remitterades till tingsrätten för upplysningar och yttrande i följande avseenden.

1. Vilka rutiner har tingsrätten för att bevaka att åtal kommer in inom den frist som angetts i ett häktningsbeslut,
2. hur har de rutinerna fungerat i det aktuella målet,

3. vem eller vilka vid tingsrätten erhöll information från åklagaren om att åtal inte hade väckts i målet inom den angivna fristen och när skedde detta,
4. vilka åtgärder vidtog befattningshavaren/befattningshavarna med anledning av informationen, samt
5. vilka överväganden gjorde lagmannen i frågan om skyldigheten att anmäla det inträffade till Statens ansvarsnämnd.

Tingsrätten (lagmannen DD) kom in med ett remissvar, till vilket var bifogat yttranden av rådmannen EE och dåvarande tingsfiskalen FF.

FF uppgav att hon år 2005 innehade rotel sju vid tingsrätten, där det aktuella målet handlades, och anförde bl.a. följande.

Den vecka den ursprungliga häktningsframställan gjordes vid tingsrätten befann jag mig på fiskalskurs IV i Linköping (den 25-29 april 2005). Häktningsförhandlingen i målet hölls därför av en fiskalskollega. Jag återvände till tingsrätten måndagen den 2 maj 2005. Eftersom jag veckan därefter, den 9-13 maj 2005, återigen skulle på fiskalskurs, den här gången fiskalskurs III, skulle målet även fortsättningsvis handläggas av någon annan. Såvitt jag känner till hade det inte utsetts någon annan domare att handlägga målet men frågan hade nämnts eftersom jag skulle vara borta även när huvudförhandlingen kunde antas komma att äga rum.

Fredagen den 6 maj 2005 var en så kallad klämdag, dvs. torsdagen var en helgdag, och det var inte så många personer i tjänst på tingsrätten under fredagen. Den sekreterare som ansvarade för brottmålen på rotel sju var inte i tjänst. Bland domarpersonalen var det jag själv samt rådmännen CC och GG som var i tjänst. Av domstolssekreterare och administrativ personal var fyra personer i tjänst. Under fredagen inkom inte mindre än fem häktningsframställningar, och jag tror att det hölls sammanlagt sju häktningsförhandlingar under dagen. Det rädde betydande stress på arbetsplatsen då det var svårt att bemanna förhandlingarna med både åklagare och försvarare eftersom även dessa hade ledigt. Den rotelsekreterare som enligt bevakningslistan skulle handha även rotel sju var därför upptagen med att sätta ut häktningsförhandlingar och uppmärksammade då inte den aktuella åtalsfristen.

I övrigt kan tilläggas att rotel 7, p.g.a. ett misstag med lottningen, under hela år 2005 hade lottning motsvarande lottningen på rotlar med ordinarie heltidsarbetande rådmän.

De fyra första frågor JO ställt kan jag besvara enligt följande.

(1 och 2) Någon fastlagd rutin för hur bevakning av åtalsfrister skall ske fanns inte vid denna tidpunkt på tingsrätten. Det var däremot brukligt att rotelsekreterarna förde in datumet i en s.k. minnesbok, en bok som ligger på ett bord i en korridor och där förhandlingar m.m. skrivs in bl.a. av det skälet att nämnd skall kunna kallas. Den rutin som finns på rotlarna har inneburit att det är rotelsekreterarna som följer upp fristerna. Rotelinnehavarna har naturligtvis det övergripande ansvaret för arbetet på roteln men då dessa ofta sitter i förhandlingar eller är frånvarande av andra skäl när fristerna löper ut sköts bevakningen rutinmässigt av rotelsekreterarna inom ramen för meddelad delegation. Vid frånvaro av ordinarie rotelsekreterare finns en fastställd lista vilken av de tjänstgörande rotelsekreterarna som svarar för den aktuella roteln. Inom tingsrätten pågår för närvarande ett arbete med att fastställa rutiner för bevakning av bl.a. frist för åtals väckande.

I normala fall har jag sådana rutiner på roteln att rotelsekreteraren någon tid innan en frist löper ut anmäler detta till mig. Även jag själv antecknar aktuella frister men jag hade på grund av deltagande i obligatorisk utbildning inte tidigare varit inblandad i målet.

Rutinerna har inte fungerat i det aktuella målet, eftersom jag själv inte uppmärksammade fristen i tid och den på roteln tjänstgörande rotelsekreteraren ännu inte haft tid att kontrollera min rotel denna dag. Arbetsituationen denna förmiddag var exceptionell för tjänstgörande rotelsekreterare och domare.

(3 och 4) När klockan blev 11.00 förbisågs att fristen för åtals väckande gick ut i mål B 824-05. Kort efter lunch upptäcktes att något åtal inte kommit in kl. 11.00. Jag beslöt då genast att AA omedelbart skulle försättas på fri fot i målet. Beslutet faxades till häktet och i samband härmed ringde åklagaren i målet och beklagade att han inte väckt åtal i tid. Mitt beslut var då redan fattat.

Sammanfattningsvis kan konstateras att häktningsbeslutet borde ha hävts i samband med att åtalsfristen gick ut kl. 11.00. Den försening som uppstod, cirka två timmar, är mycket beklaglig men har sin huvudsakliga orsak i att arbetsbelastningen denna förmiddag var mycket hög samtidigt som bara en mindre del av personalen var i tjänst. Detta fick till följd att fristen uppmärksammades för sent. Det är dock flera olyckliga omständigheter som samverkat till det inträffade, vilket jag hoppas har framgått av det ovan redovisade.

EE uppgav följande.

Undertecknad var under 2005 tf lagman vid Sundsvalls tingsrätt, samt skötte jag samtidigt min rådmansrotel (rotel 2). Under 2005 skedde ingen inlottning av nya mål på lagmansroteln (rotel 1). På rotel 2 skedde inlottning av mål och ärenden med 50 procent.

Vid tiden då åtal skulle ske för nu aktuellt mål, fredagen den 6 maj 2005 kl. 11.00, som var en s.k. klämdag var jag ledig. Vid återkomst i tjänst, den 9 maj 2005, blev jag informerad om vad som inträffat. Härvid diskuterade jag saken med några domarkollegor. De funderingar som då kom upp var bl.a. om det var nödvändigt att anmäla det inträffade till Statens ansvarsnämnd och om så var fallet vem som skulle göra en anmälan. Skulle anmälan göras av tingsrätten eller hovrätten? Detta utifrån att den som berördes av beslutet var en tingsfiskal. Vidare förekom diskussioner kring hur vårt system vid fristbevakningar fungerar och om det var nödvändigt att företa några förändringar för att undvika fel som det aktuella. Den allmänna meningen bland domarna var att våra rutiner behövde ses över. Det har inte funnits några gemensamma rutiner som funnits inskrivna i något dokument eller liknande, utan fristbevakningen har skett genom att respektive rotelsekreterare har noterat aktuell tidsfrist i en för tingsrätten gemensam minnesbok och har varje rotel-innehavare och rotelsekreterare gjort noteringar i respektive almanackor. Dessa rutiner, vilka förekommit under hela min tid som domare vid tingsrätten – sedan 1 februari 1988 – har fungerat utan att det uppkommit något fel som det nu aktuella. Så har det vid åtminstone ett par tillfällen ”varit nära att åtalsfristen försuttits av åklagare” men detta har uppmärksammats av tingsrätten, som informerat berörd åklagare. Vårt sätt att hantera fristbevakningar synes alltså fungera under icke exceptionella förhållanden. Däremot framstår det som sårbart och mindre väl fungerande vid förhållanden som rådde vid aktuellt tillfälle. I sammanhanget bör noteras att tingsrätten numera förändrat rutinerna och förhoppningen är att de nya rutinerna skall eliminera riskerna för fel som det aktuella.

I samband med funderingarna kring en eventuell anmälan till Statens ansvarsnämnd gjorde jag en personlig bedömning att felet/misstaget varit av mindre allvarlig karaktär. Detta utifrån att det varit fråga om exceptionella arbetsförhållanden och med beaktande jämväl av att den praktiska konsekvensen av misstaget torde ha varit mycket begränsad. Med dessa funderingar i bakhuvudet och med en mycket ansträngd arbetsbörda, bestående av såväl rotel – som administrativt arbete, med för mig som tf chef en mängd nya frågeställningar, kom saken att falla i glömska. I sammanhanget förtjänar även påpekas att det under aktuell period även förekom många frågeställningar och möten kring sammanslagningen av Hyresnämnden i Gävle med Hyresnämnden i Sundsvall samt dess införlivande i Sundsvalls tingsrätt. Som förhoppningsvis framgår av det ovan anförda har den aktuella frågeställningen med överskridandet av åtalsfristen ”försvunnit ur hanteringen” till följd av den vid tiden extremt stora arbetsbördan. Numera är jag införstådd att det inte ankom på

mig, som dåvarande chef, att göra bedömningen huruvida felet var allvarligt eller ej. Denna bedömning borde ha överlåtit på Statens ansvarsnämnd genom en anmälan från tingsrätten.

DD anförde bl.a. följande.

De tidigare rutinerna bestod, som även framgår av bifogade yttranden, av att det finns en för tingsrätten gemensam centralt placerad minnesbok där tingsrättens frister i samtliga mål antecknas. Vidare gjorde respektive rotels domare och domstolssekreterare anteckningar i sina respektive almanackor.

Under 2006 har i tingsrättens arbetsordning införts att, under respektive domares ansvar, anteckning av tidsfristerna omgående skall ske dels i minnesboken och dels i domarens, notariens och domstolssekreterarens elektroniska almanackor.

Beträffande det senare så finns en muntlig rekommendation att anteckningen sker i outlook då det i denna finns en alarmfunktion som gör att handläggaren blir påmind på i princip samma sätt som när man erhåller e-post. Därutöver har tingsrätten under 2006 införskaffat en whiteboardtavla som placerats centralt på kontorsplanet där alla tidsfrister avseende häktade och beslag antecknas kontinuerligt. Tavlan är väl synlig för alla domare, notarier och domstolssekreterare och tanken är att den skall vara en påminnelse som uppmärksammas av alla, dvs. även de som arbetar på andra rotlar. Dessa nya rutiner utvärderas löpande och erfarenheterna hittills är positiva. En utveckling av VERA så att bevakningarna i VERA även kan förses med alarm eller motsvarande funktion vore en önskvärd utveckling.

Beträffande rutinerna i det aktuella målet kan noteras att de fungerade, men för sent vilket inte är tillfredsställande. Även om de rådande förhållandena, som framgår av bifogade yttranden, var speciella så måste rutinerna fungera även i dessa sammanhang.

Den inträffade händelsen visar att tingsrättens tidigare rutiner för bevakning av frister för häktade inte var tillräckliga. Tingsrätten har därför förändrat, utökat och – som vi tror – förbättrat rutinerna. Min bedömning är att rutinerna nu är tillräckliga för att undvika att motsvarande situation uppstår igen.

Enligt min bedömning var förhållandena så speciella att jag anser att det inte är erforderligt att utkräva ansvar av berörd domare. Däremot anser jag att tingsrätten borde överlåtit till Statens ansvarsnämnd att göra denna bedömning.

Därutöver inkom CC och GG med ett yttrande. Efter att inledningsvis ha bekräftat FF:s beskrivning av personal- och arbetsförhållandena den aktuella dagen, liksom EE:s och DD:s redovisningar av tingsrättens tidigare bevakningsrutiner, uppgav de följande.

Vid tingsrätten tjänstgör två tingsfiskaler. Under den första tiden tjänstgör fiskalen tillsammans med en rådmann på en rådmansrotel och lär sig där hur rotelarbetet fungerar. Fiskalen dömer på sedvanligt sätt och har då en måltilldelning om 50 %. Efter cirka ett år får fiskalen en egen rotel, rotel 7, och har då normalt en måltilldelning om 75 %. Fiskalerna handlägger inte svårare eller mer omfattande mål och deltar i relativt stor utsträckning i olika utbildningar. Fiskalerna handlägger mål med häktade.

När en fiskal börjar sin tjänstgöring på tingsrätten sker ingen särskild utbildning av fiskalen beträffande de rutiner som finns i olika sammanhang utan dessa ”lärs in löpande”. Självklart är det i detta läge svårt för en fiskal att ha synpunkter på gällande rutiner. Det är inte att förvänta att fiskalen skall ändra på vad som sedan länge gällt vid tingsrätten. Det är enligt vår uppfattning inte i första hand en tingsfiskals uppgift att se till att de rutiner som tillämpas är godtagbara. De aktuella rutinerna som hittills gällt för bevakningen av frist för åtals väckande är enligt vår mening bristfälliga. Det framstår inte som rimligt att kräva att en fiskal med relativt kort tjänstgöring skall på sin rotel ändra på en sedan länge fastlagd rutin på domstolen som tillämpas på samtliga rotlar.

Det som inträffat är enligt vår mening beklagligt, och självklart har det begåtts ett fel när inte den aktuella häktningen hävdades omedelbart. Vi är av den uppfattningen att ingen enskild tjänsteman kan eller bör göras ansvarig för det inträffade eftersom felet uppkommit i en situation med mycket hög arbetsbelastning och i första hand är hänförligt till sedan länge tillämpade rutiner som är bristfälliga. Vi vill även nämna att FF är en mycket ambitiös och kunnig fiskal och att vi inte kan se att det som inträffat är hänförligt till oskicklighet eller någon brist på noggrannhet från hennes sida.

Tingsrätten inkom därefter på begäran med ett kompletterande yttrande beträffande frågorna i punkten 3, dvs. vem eller vilka vid tingsrätten som erhöll information från åklagaren om att åtal inte hade väckts inom den angivna fristen och när detta skedde. Yttrandet var upprättat av FF. DD upplyste att EE hade tagit del av yttrandet utan invändning samt att de två i yttrandet omnämnda rådmännen också tagit del av detta och bekräftat att uppgifterna överensstämde med deras minnesbilder. Bl.a. följande upplysningar lämnades.

Cirka 13.15 den 6 maj 2005, efter att jag nyligen återkommit från lunch, uppmärksammade kansliet mig på att åtal inte inkommit i tid. Jag gick då omedelbart för att rådgöra med en mer erfaren kollega angående praktiska överväganden. I korridoren mötte jag GG och medan vi bytte några ord kom CC ut från en häktningsförhandling, som enligt häktningsprotokollet pågick mellan kl. 13.05 och 13.20. Jag gick då omgående till datorn på mitt tjänsterum för att författa ett skriftligt hävande av häktningsbeslutet. Medan jag skrev beslutet ringde BB, cirka 13.25, och informerade mig om att åtal inte väckts i tid. Vid den tidpunkten hade jag dock redan erhållit den informationen och fattat beslut om att häva häktningen. Beslutet faxades till häktet kl. 13.32.

Att BB tagit kontakt med tingsrätten, sedan han kl. 11.10 uppmärksammats på att åtal inte lämnats in, har jag inte kunnat få bekräftat. Av tingsrättens protokoll från häktningsförhandling framgår att BB satt i häktningsförhandling kl. 11.00-11.15 med CC som ordförande. BB kan således inte, som påståtts, ha informerat CC om det inträffade innan häktningsförhandlingen började. CC har däremot upplyst mig om att den berörde försvararen, advokaten HH, i anslutning till den häktningsförhandling som på-börjades klockan 13.05 tog upp frågan och att BB då var närvarande. På fråga från CC uppgav HH att kansliet på tingsrätten var informerat om det inträffade, varför CC inte fann anledning att vidta någon åtgärd.

Som framgår av vad jag anfört ovan överensstämmer inte mina minnesbilder med att BB, efter den häktningsförhandling som började kl. 11.35, tog kontakt med mig vid 12-tiden. Inte heller förstår jag hur det kan ha gått till på det sättet, då häktningsförhandlingen enligt protokollet avslutades kl. 11.50 och jag gick på lunch någon gång mellan kl. 11.30 och 11.45. Jag var inte anträffbar på tingsrätten igen förrän framåt ett på eftermiddagen.

Att tingsrätten inte uppmärksammade att fristen gått ut förrän drygt två timmar för sent är beklagligt. Att någon på tingsrätten varit medveten om åklagarens uteblivna åtal utan att agera saknas det dock belägg för. När jag väl blev medveten om att fristen hade överskridits agerade jag omgående för att häva häktningen och se till att den misstänkte blev försatt på fri fot.

Bedömning

Tingsrättens skyldighet att bevaka att åtal väcks och att häva ett häktningsbeslut när åtalsfristen gått ut

Av 24 kap. 18 § rättegångsbalken (RB) framgår att när rätten beslutar om häktning skall, om inte åtal redan är väckt, rätten sätta ut den tid, inom vilken åtal skall väckas. I 24 kap. 20 § första stycket RB föreskrivs att rätten omedelbart skall häva ett häktningsbeslut om inte inom den tid som avses i 18 § åtal har väckts eller

förlängning av tiden har begärts. I samma lagrum framgår i andra stycket att innan åtal har väckts får häktningsbeslutet hävas även av åklagaren.

I det aktuella målet skulle åtal ha väckts senast den 6 maj 2005 kl. 11.00. Så skedde emellertid inte. AA borde därför rätteligen ha försatts på fri fot omedelbart efter att åtalsfristen löpt ut.

För varje mål och ärende skall det vid varje tidpunkt finnas en ansvarig domare (15 § förordningen [1996:381] med tingsrättsinstruktion [tingsrättsinstruktionen]). FF har som innehavare av den rotel på vilken målet var lottat varit ansvarig domare för målets handläggning vid tingsrätten.

Klockan 13.32 faxades FF:s beslut att häva häktningen till häktet. AA kom således att vara frihetsberövad utan laga grund cirka två och en halv timme.

BB uppgav i ansvarsnämnden att han upplyste CC om det inträffade före kl. 11.30. Denna uppgift överensstämmer inte med tingsrättens uppfattning i saken. FF har uppgett att en advokat tog upp saken i anslutning till en häktningsförhandling, vid vilken CC var ordförande, som påbörjades klockan 13.05. BB skall då ha varit närvarande. Advokaten skall på fråga från CC ha uppgett att tingsrättens kansli redan var informerat, varför CC inte fann anledning att vidta någon åtgärd. Olika uppfattningar har således framförts i frågorna om när och på vilket sätt CC fick kännedom om att åtal inte väckts trots att fristen löpt ut. Ytterligare utredningsåtgärder framstår inte som meningsfulla.

Mot bakgrund av vad tingsrätten anfört saknas grund att rikta kritik mot CC för att inte ha vidtagit någon åtgärd med anledning av den information han fick. Jag vill emellertid framhålla att det givetvis är en skyldighet för en domare vid en tingsrätt som erhåller information om att en åtalsfrist försuttits att förvissa sig om att erforderliga åtgärder vidtagits från tingsrättens sida.

BB uppgav vidare att han vid 12.00-tiden ringde upp FF. Enligt henne ringde han cirka kl. 13.25 för att informera om att åtal inte väckts i tid. Uppgifterna går således isär och jag finner det inte heller i denna del meningsfullt att vidta ytterligare utredningsåtgärder. Jag utgår vid min prövning från att FF först vid den av henne angivna tidpunkten mottog informationen från BB.

Hon har uppgett att hon då var i färd med att skriva beslutet och att hon cirka tio minuter dessförinnan blivit uppmärksam på att något åtal inte kommit in i tid, varvid hon omedelbart gick för att rådfråga en mer erfaren kollega angående de praktiska övervägandena. Efter att ha utbytt några ord med GG gick hon omgående till sitt tjänsterum för att skriva ett beslut vilket faxades till häktet kl. 13.32. Jag konstaterar således att FF, efter att kort ha rådfrågat en mera erfaren kollega, sedan hon uppmärksammats på problemet tämligen omgående fattade ett riktigt beslut.

Vid den aktuella tidpunkten bevakades tidsfrister i bl.a. häktade mål genom att dessa antecknades i en för tingsrätten gemensam, centralt placerad minnesbok. Vidare gjorde respektive rotels domare och domstolssekreterare anteckningar i sina egna almanackor. Av utredningen framgår således att det huvudsakligen

ankom på varje rotel att själv svara för bevakningen. Rutinernas brister kom tydligt till uttryck den aktuella dagen, då det rådde speciella förhållanden vid tingsrätten och stora delar av personalen var borta. Eftersom det var en s.k. klämdag var bl.a. den domstolssekreterare som tjänstgjorde på FF:s rotel ledig. FF hade på grund av att hon deltagit i en kurs inte heller varit ordförande vid häktningsförhandlingen.

Det är givetvis av grundläggande vikt för den enskildes rättssäkerhet att användningen av tvångsåtgärder mot denne sker på ett korrekt sätt. Det är därför synnerligen viktigt att det vid en domstol finns väl fungerande rutiner för bevakning av det slag som det här är fråga om.

Som FF också anført var det mot bakgrund av bestämmelsen i tingsrättsinstruktionen hennes ansvar att tillse att frister av aktuellt slag bevakades tillfredsställande på hennes rotel. I det aktuella fallet fungerande inte den bevakningen, med följd att en person var frihetsberövad utan laga grund under mer än två och en halv timme. Även om hon vid tillfället saknade längre erfarenhet och situationen vid tingsrätten var speciell och mycket ansträngd kan FF inte undgå kritik för den bristande bevakningen.

Av CC:s och GG:s uppgifter framgår att det inte sker någon särskild utbildning av nya fiskaler beträffande gällande rutiner utan att dessa ”lärs in löpande”. Med en sådan ordning måste det, enligt min uppfattning, från tingsrättens ledning tas i beaktande att en tingsfiskal i vart fall under en inledande period i praktiken har begränsade möjligheter att själv utveckla fungerande bevakningssystem. Det ankommer naturligtvis även i övrigt på tingsrättens ledning att tillse att det vid domstolen finns fungerande handläggnings- och bevakningsrutiner. De tidigare gällande rutinerna var uppenbarligen behäftade med brister.

För detta kan tingsrätten inte undgå kritik. Jag noterar med tillfredsställelse att bevakningsrutinerna på flera sätt har förstärkts sedan det inträffade. Jag förutsätter att de nya rutinerna tillämpas och att deras tillförlitlighet följs upp så att man i framtiden kan minimera riskerna för liknande misstag.

Lagmannens skyldighet att göra anmälan till Statens ansvarsnämnd

Avslutningsvis vill jag beröra frågan om skyldigheten för domstolen att göra anmälan till Statens ansvarsnämnd när det har uppkommit en fråga om disciplinansvar, åtalsanmälan eller avskedande beträffande en befattningshavare som omfattas av nämndens behörighet.

En domare har ett straffrättsligt ansvar för sina åtgärder i tjänsten bl.a. till följd av regeln om tjänstefel i 20 kap. 1 § brottsbalken. Domarna är också underkastade ett disciplinärt ansvar enligt 14 § lagen (1994:260) om offentlig anställning. Frågor om disciplinansvar, åtalsanmälan och avskedande som rör icke ordinarie domare i tingsrätt, såsom tingsfiskaler, prövas av Statens ansvarsnämnd (57 § första stycket tingsrättsinstruktionen). Om det uppkommer en fråga om disciplinansvar, åtalsanmälan eller avskedande som skall prövas av ansvarsnämnden, skall detta genast anmälas till nämnden (15 § anställningsförordningen [1994:373]). En anmälan avseende bl.a. tingsfiskaler skall göras av tingsrätten (57 § tredje stycket tingsrättsinstruktionen). Anmälningar av detta slag är sådana ärenden som kan

avgöras av lagmannen eller av denne hänskjutas till kollegium respektive plenum (jfr 28 § tingsrättsinstruktionen).

Enligt 6 § verksförordningen (1995:1322) ansvarar myndighetens chef för myndighetens verksamhet. Myndighetschefen skall enligt 7 § första stycket se till att verksamheten bedrivs författningenligt och effektivt. Dessa regler är tillämpliga också på tingsrätterna (7 § tingsrättsinstruktionen).

Det kan i många fall vara svårt att avgöra om ett visst handlande innefattar straffbart tjänstefel eller om ett begånget fel är sådant att det bör föranleda en disciplinpåföljd för tjänsteförseelse. Det skall emellertid i detta sammanhang understrykas att det är ansvarsnämnden, som ett fristående organ, som i det enskilda fallet avgör om en åtalsanmälan skall göras eller en disciplinpåföljd meddelas. Genom att inrätta nämnden har lagstiftaren, när det gäller domare och vissa andra statliga befattningshavare, uppdragit åt ett fristående organ att pröva frågor om åtalsanmälningar och disciplinansvar. Det innebär, som förre chefsjustitieombudsmannen Claes Eklundh framhållit beträffande åtalsanmälningar (JO 1998/99 s. 37, särskilt s. 47), att myndighetschefen – för att prövningen i nämnden skall få ett reellt innehåll – inte skall sätta sig i nämndens ställe och pröva en sådan fråga på det sätt som ankommer på nämnden. Detta framgår av att skyldigheten att göra anmälan till nämnden enligt 15 § anställningsförordningen inträder så snart ”det uppkommer” fråga om disciplinansvar, åtalsanmälan eller avskedande. Det är tillräckligt för att en anmälningsskyldighet skall inträda att de föreliggande omständigheterna är sådana att det med fog kan antas att det finns grund för misstanke om brott eller att det finns en rimligt välgrundad anledning att anta att det fel som begåtts kan föranleda disciplinpåföljd (jfr nyss nämnda JO-avgörande s. 48 f.).

Det är inte möjligt att generellt ange i vilka situationer en myndighetschef är skyldig att göra en anmälan till ansvarsnämnden, utan en bedömning måste göras i varje enskilt fall. Det kan också konstateras att det många gånger finns utrymme för olika bedömningar av om en anmälningsskyldighet uppkommit utan att någon av dem kan sägas vara direkt felaktig. Vid bedömningen av hur allvarligt man skall se på en felaktig rättstillämpning måste hänsyn också tas till vad som framgår om orsaken till felet liksom till subjektiva omständigheter hänförliga till den felande befattningshavaren.

Om det felaktiga handlandet medfört att någon varit berövad friheten utan stöd i lag är, som jag ser det, utrymmet för att underlåta att göra en anmälan ytterst begränsat.

Av EE:s uppgifter framgår att han gjorde bedömningen att FF:s misstag var av mindre allvarlig karaktär och att saken därefter ”fallit ur hanteringen” till följd av en extremt stor arbetsbörda.

Jag kan mot nu angiven bakgrund för min del, i likhet med vad såväl EE som DD angett, inte finna annat än att en anmälan till ansvarsnämnden borde ha gjorts. Utrymmet för att underlåta att göra en anmälan är, som ovan anförts, ytterst begränsat om det felaktiga handlandet medfört att någon varit berövad friheten utan

stöd i lag. Det bör ankomma på ansvarsnämnden och inte på tingsrätten att bedöma om felet är att anse som ringa eller inte. Eftersom det likväl finns ett visst, om än begränsat, utrymme för skilda bedömningar i frågor av detta slag, anser jag mig emellertid inte kunna göra gällande att EE eftersatt sin skyldighet enligt 15 § anställningsförordningen.

Med dessa uttalanden avslutar jag ärendet.